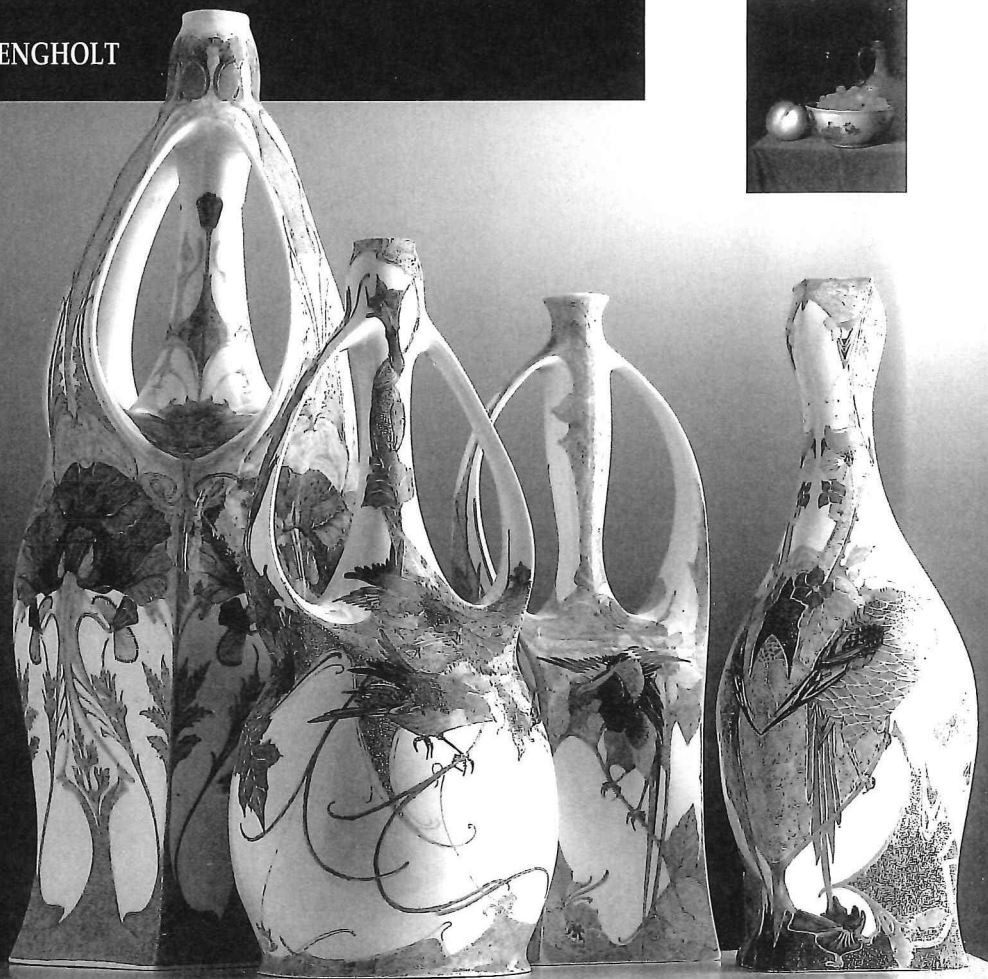

TUSSEN **KUNST**
& *Kitsch*

Een kijkje achter de schermen...

Onder redactie van
Cees van Drongelen

STRENGHOLT

omers weer niet
er van zo'n uit-
elde steeds van-

I Groeneveld in
122 graden, dus
as. Ik wierp nog
ntueel op te dui-
vaaien. Honend

e voorzieningen
terde zich in het
: middaguur een
ren waaiden om.
d' tegen een om-
jzeren onderstel
genaar dat hij het
d verteld dat het

ende uitzending
eer was gaan lig-
n tafel kwam!

CvD

Tin

Jan Beekhuizen

Tin is in de menselijke samenleving van groot belang geweest vanwege enkele gunstige eigenschappen. Het heeft een laag smeltpunt (circa 230 °C), waardoor het gemakkelijk in een bepaalde vorm kan worden gegoten. Het is zeer geschikt voor het maken van tafel- en keukengerei, omdat het bestand is tegen bepaalde zuren, terwijl het ook de smaak niet beïnvloedt; om die reden worden koperen en ijzeren voorwerpen die met voedsel in aanraking komen aan de binnenkant voorzien van een laagje tin. Nog steeds worden koperen kookpannen vervaardigd met een tin-'bekleding', hoewel het gebruik van roestvrij staal de laatste jaren is toegenomen. Tin heeft een thermische werking (warmte en koude blijven bewaard) en het laat zich gemakkelijk smeden, walsen en buigen. Het is zeer geschikt als materiaal om legeringen te maken, bijvoorbeeld als grondstof voor het vervaardigen van brons (= roodkoper met tin).

De scheikundige naam voor tin is stannum en de daarbij behorende afkorting is Sn. Het komt ook voor onder de naam cassiteriet (SnO₂). Tin is ontdekt in de voorhistorische tijd; omstreeks 3500 v.Chr. werd het gebruikt door de Egyptenaren en de Chinezen. De Grieken en Romeinen kenden tinnen voorwerpen en in Nederland wordt het voor het eerst gebruikt in de Bronstijd (1900-750 v.Chr.) Tin komt in de natuur voor als een grauwwit erts. Het

wordt op twee manieren gewonnen: ondergronds – zoals in Cornwall en Devon (Engeland) en in Bohemen en Saksen (Duitsland) – en bovengronds als dagbouw op de Indonesische eilanden Banka en Billiton. Als delfstof is het te zacht om direct te worden verwerkt. Daarom worden er andere stoffen bijgevoegd: koper, lood, bismut of antimoon, of een combinatie van beide. Al deze stoffen dragen ertoe bij dat het tin meer hardheid krijgt. Er wordt overigens wel beweerd dat er zilver in de legering verwerkt is. Dit is niet waar. Zilver was immers te kostbaar om in tin verwerkt te worden. Deze misvatting heeft kennelijk te maken met de zilverachtige uitstraling die het tin heeft als het gegoten en afgewerkt (= afgedraaid) is.

LEGERINGEN

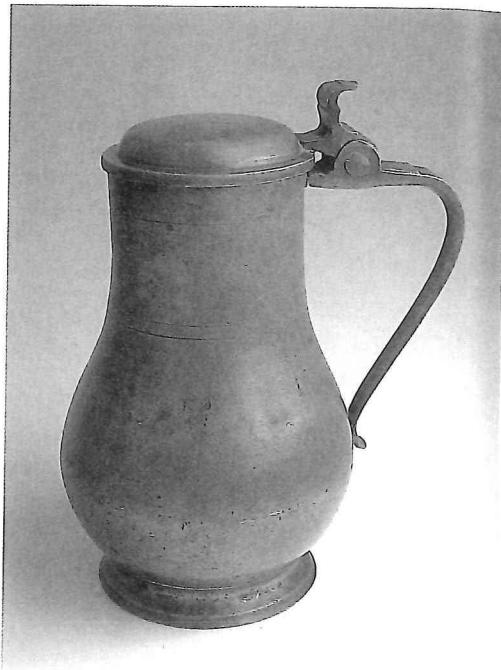
Er kunnen twee samenstellingen van tin genoemd worden. **Fijn tin** bestaat uit zuiver tin met soms 1 à 2 procent lood. In het eerste kwart van de 16e eeuw gaat men zelfs over tot het samenstellen van twee soorten fijn tin: de 'beste kwaliteit', met de roos gemerkt, bestaande uit zuiver tin en koper en de 'tweede kwaliteit', eerst met de hamer en daarna met de roos gemerkt, bestaande uit tin en 2 tot 4 pond lood op 100 pond zuiver tin. **Onfijn tin**, ook wel keurtin of kannetin genoemd, is een alliage met het hoogste loodgehalte. Het percentage lood dat hierbij verwerkt mag worden, varieert van 8 tot 33 procent.

GIETEN

Bij het gieten van een lepel of een schotel heeft men twee vormen nodig. Bij een kan moet men gebruikmaken van ten minste vier onderdelen. In de loop van de tijd heeft men twee methoden gebruikt om kannen te gieten. Tot omstreeks 1550 heeft men verticaal gegoten. Na die tijd ging men horizontaal gieten.

Bij het gieten op de verticale manier heeft men, zoals gezegd, vier vormdelen nodig:

- halfkanlichaam met halve bodem, met daarin een uitsparing
- deksel
- handvat
- scharnier met duimrust (altijd éénkakig; de kaak is het bewegende deel van het scharnier).

Buikkan zonder sneb. Tweekakig scharnier. Gemerkt zowel aan de buitenkant van de bodem als aan de binnenkant van het deksel (komt vrijwel nooit voor) met resp. gekroonde roos met gietersinitialen 'WB' en in het hart de letter 'F' voor 'fijntin' = Wijnand Beens, Breda, einde 18e eeuw, begin 19e eeuw en gietersmerk met naam 'A.G. Beens' = Alexander Gerardus Beens, Breda, geboren 1791, gehuwd 1829 en overleden 1875. Hij is de zoon van de eerdergenoemde Wijnand Beens. Hoogte: 24 cm.

Te raadp

De schoor oude Tin, J.F.H.H. Beens-Hertog, Pilkington Publishers

Tin en Tinn Nederland B. Dubbe, De Tijdschrift

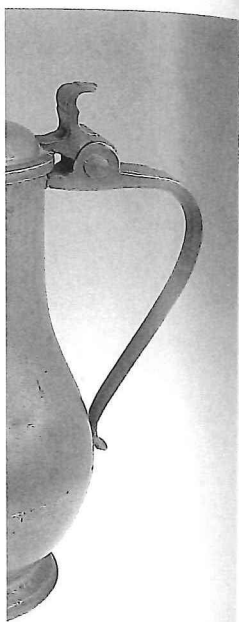
Zinn, H.-U Braunschweig Klinkhardt Braunschweig

Pewter of 1600-1850, Peter R.G. Exton, Pen Schiffer Publishers

Les étains, début du X Philippe Beens Frégnac, France Office du L

Tekst en geartikel zijn **De schoor oude Tin**, J.F.H.H. Beens-Hertog, Pilkington Publishers, ISBN 90 70:

Ook te verkopen bij Jan Beekhuijsen Nieuwe Spiering 1017 DD Arnhem

nder sneb. Tweekakig schar-
'kt zowel aan de buitenkant
'em als aan de binnenkant
'sel (komt vrijwel nooit voor)
ekroonde roos met gieters-
VB' en in het hart de letter
ntin' = Wijnand Beens,
'e 18e eeuw, begin 19e eeuw
erk met naam 'A.G. Beens'
'r Gerardus Beens, Breda,
91, gehuwd 1829 en
875. Hij is de zoon van
noemde Wijnand Beens.
cm.

Te raadplegen literatuur

De schoonheid van het oude Tin,
J.F.H.H. Beekhuizen,
's-Hertogenbosch 1998,
Pilkington & Larousse
Publishers

Tin en Tinnegieters in Nederland,
B. Dubbe, Lochem 1978,
De Tijdstroom Lochem BV

Zinn, H.-U. Haedeke,
Braunschweig 1973,
Klinkhardt & Biermann
Braunschweig

**Pewter of the western world,
1600-1850,**
Peter R.G. Hornsby,
Exton, Pennsylvania 1983,
Schiffer Publishing Ltd.

Les étains, des origines au début du XIXe siècle,
Philippe Boucaud/Claude
Frégnac, Fribourg 1978,
Office du Livre

Tekst en gegevens van het artikel zijn ontleend aan:
De schoonheid van het oude Tin,
J.F.H.H. Beekhuizen,
's-Hertogenbosch 1998,
Pilkington & Larousse
Publishers,
ISBN 90 7038 4124.

Ook te verkrijgen bij de auteur
Jan Beekhuizen,
Nieuwe Spiegelstraat 49,
1017 DD Amsterdam.

Men heeft dus maar vier vormen nodig omdat men de vorm van het halve kanlichaam tweemaal kan gebruiken. Alle losse delen van de kan worden aan elkaar geweld door middel van een soldeerbout, vroeger 'candeebout' genoemd. Omdat dit gebeurt op de temperatuur die het smeltpunt van tin benadert en om te voorkomen dat bij het aan elkaar zetten het tin op die plaatsen smelt, houdt men er een 'natte lap' of natte zemelen tegenaan. Deze laat een afdruk achter, die dan tevens het bewijs levert dat men te maken heeft met een antiek stuk tin. Men noemt deze methode ook wel de 'natte lap'-methode. Bij deze manier van vervaardigen is het duidelijk dat de kan eerst aan elkaar gezet moet worden, alvorens deze af te draaien.

AFDRAAIEN

Bij het gieten is een uitsparing in de bodem gelaten en in de hals van de kan wordt een klos met gat gezet. Hierdoor wordt een spil aangebracht, waardoor het mogelijk wordt de kan op de draaibank te bevestigen. Het afdraaien kan beginnen, waarbij men gebruikmaakt van een beitel.

De eerste draaibanken werden met handkracht aangedreven, waardoor de draairingen onregelmatig werden. In de 20e eeuw wordt er mechanische kracht gebruikt, met als gevolg dat de draairingen regelmatiger en fijner op het voorwerp aangebracht kunnen worden.

Het gat in de bodem moet echter nog dichtgemaakt worden. Dit gebeurt door middel van het aanbrennen van een bodemmedaillon, soms met een religieuze voorstelling, dan wel met de afbeelding van een munt of een eenvoudig glad plaatje. Ook het deksel wordt vaak in twee delen gegoten en soms ook met een medaillon aan elkaar gezet en afgedraaid.

Aan de hand van bovengenoemde technieken kan men de ouderdom van een kan al enigszins bepalen. De conclusie is immers dat kannen die verticaal gegoten zijn, een éénkakkig scharnier hebben en voorzien zijn van een bodemmedaillon (en eventueel een medaillon in het deksel), praktisch altijd van vóór 1550 dateren.

Na die tijd gaat men horizontaal gieten en heeft men vijf gietvormen nodig:

- onderkant van het kanlichaam met de bodem
- bovenkant van het kanlichaam
- handvat
- deksel
- scharnier met duimrust (altijd twee- of driekakkig; vierkakkig komt zelden voor).

Het voordeel van deze methode is dat men de afzonderlij-

ke delen eerst kan afdraaien alvorens ze aan elkaar te zetten. Dat gebeurt op dezelfde manier als eerder besproken, met dien verstande dat in de tweede helft van de 18e eeuw de techniek van de 'natte lap' vervangen wordt door het gebruik van een blaaspijp. Men koelt dan met koude lucht de plekken die aan elkaar worden gezet. Dit houdt in dat men vanaf die periode uiteraard geen 'natte lap'-afdruk meer vindt. Dat helpt bij de datering van een tinnen kan.

Het handvat kan op twee manieren worden aangezet. De oudste methode is wanneer de vorm van een handvat tegen de kan wordt gehouden en daarna wordt volgegoten. De andere methode houdt in dat het handvat al van tevoren vervaardigd is en dat deze al dan niet met behulp van de 'natte lap' aan de kan wordt bevestigd.

GILDEN EN MERKEN

Dat er op al deze regels uitzonderingen zijn, heeft de praktijk al bewezen. Er zijn tinnegieters die ook in de 19e eeuw volgens de oude tradities zijn blijven werken. In dat geval moeten de merken uitkomst geven.

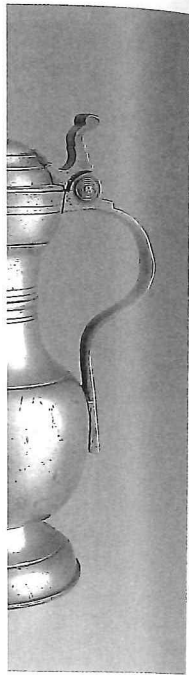
Rond 1400 was het aantal tinnegieters in Nederland nog zo klein, dat zij aangesloten waren bij het smedengilde. Maar eind 16e, begin 17e eeuw werden er aparte tinnegietersgilden opgericht. Het hoogtepunt van de beweging lag in de 18e eeuw, maar tijdens de Franse overheersing in het begin van de 19e eeuw werden alle gilden, dus ook die van de tinnegieters, opgeheven. Tevens raakte het tin in onbruik door de opkomst van porselein, dat in grote aantallen door de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) en andere compagnieën werd meegebracht.

Wat deden de gilden? Zij hielden samen met de overheid toezicht op de kwaliteit van het product en verder maakten zij voorschriften ten aanzien van de toelating tot het gilde, de lonen, de eisen van vakbekwaamheid en de prijzen.

Na een periode als leerjongen werd de meesterproef afgelegd, waarbij men verschillende objecten moest gieten en afwerken. Ook het vervaardigen van een vorm behoorde bij dit 'examen'. Als de proef met goed gevolg was volbracht, kreeg de tinnegieter het recht om zich zelfstandig

Zwitserse Stegkan. Tweekakig scharnier. Gemerkt op het handvat: gietersmerk met naam '(A)ndre (Utin)' = Pierre-André Utin, Vevey, geboren 1688, overleden 1771. Halverwege de hals is een maatpegel aangebracht. Hoogte: 27,7 cm.

1. Tweekakig scharnier.
anduat: gietersmerk
'e (Utin)' = Pierre-
J., geboren 1688,
talverwege de hals is
ngebracht.

TIP

RESTAURATIE VAN TIN

Krassen en beschadigingen zijn wel te verwijderen, maar brengen met zich mee dat de eerdergenoemde patina zal verdwijnen. Men moet namelijk het stuk tin gaan polijsten. Dit is dus niet aan te bevelen.

Deuken (weliswaar op gemakkelijke plaatsen) zijn geen probleem. Deze zijn met eenvoudige middelen eruit te halen.

Afgebroken delen, zoals het deksel of handvat van een kan, zijn weer moeilijker te restaureren. Het is niet alleen een kwestie van solderen, maar ook het weer op kleur brengen van de behandelde plekken. Dit is echt het werk voor een vertrouwde tinrestaurateur.

Tinpest, dat overigens niet besmettelijk is, kan door een restaurateur behandeld worden, maar ook hier is het op kleur brengen het moeilijkste van de restauratie.

MUSEA

Musea met een belangrijke
tincollectie:

Museum Boijmans-
Van Beuningen, Rotterdam

Nederlands Openlucht
Museum, Arnhem

Museum Valkhof, Nijmegen

Victoria & Albert Museum,
Londen

Kunstgewerbemuseum der
Stadt Köln, Keulen

Landesmuseum, Zürich

te vestigen. Van lang niet alle tinnegieters zijn de exacte data van geboorte, huwelijk en overlijden bekend. Wanneer daarentegen de datum van het huwelijk van een tinnegieter wel bekend is, dan wil dat in de meeste gevallen zeggen dat hij in dat jaar ook meestertinnegieter werd. Het was namelijk door de gilden verplicht om getrouwd te zijn, alvorens men de meesterproef mocht afleggen.

De gilden konden door middel van de meestertekens toezicht houden op de aangesloten tinnegieters. De merken, meestertekens en kwaliteitsmerken werden door middel van stalen slagstempels aangebracht. Zij werden tevens op een speciale plaat of legger ingeslagen en in de gildenkist bewaard. In Nederland is helaas maar één zo'n plaat bewaard gebleven. Deze bevindt zich in het Frans Hals Museum te Haarlem.

Als de tinnegieter overleed, werd de echtgenote meestal gerechtigd zijn merken nog verder te gebruiken wanneer zij het bedrijf voortzette. Als zij stopte of hertrouwde, dan moesten de merken bij het gilde worden ingeleverd, die deze vervolgens vernietigde. Desalniettemin kon men van tijd tot tijd nog slagstempels tegenkomen.

Er zijn verschillende soorten merken:

- meestertekens
- kwaliteitsmerken:
stedelijk wapen, (gekroonde) hamer, kroon,
(gekroonde) roos, engel en viermerk.

Meestertekens

Dit merk, meestal één of beide initialen van de tinnegieter, is in combinatie met het kwaliteitsmerk gebruikt.

Stedelijk wapen

Hierbij gelden verschillende kwaliteitsnormen. In de ene stad wordt dit merk gebruikt voor 'fijn tin', in de andere stad voor 'kannetin' en in Utrecht zelfs voor 'onfijn tin'. Op een enkele uitzondering na geldt dit overigens ook voor de rest van de Noordelijke Nederlanden. In de Zuidelijke Nederlanden handhaaft men het stadswapen voor de aanduiding 'fijn tin'. Het stedelijk wapen is in gebruik van de 15e tot en met de 19e eeuw.

Hamermerk

Dit is een van de oudste kwaliteitsmerken. Het is een merk voor 'fijn tin' en het komt ook voor met een kroon boven de hamer. Het kan aangetroffen worden op objecten uit de 15e en 16e eeuw. Het merk is op den duur verdreven door het roosmerk.

Kroon

Dit is ook een zeer oud merk en is vooral in de 16e eeuw in combinatie met het meester-teken in Holland en Utrecht gebruikt als merk voor 'fijn tin'.

Roos

Dit merk is vroeg te dateren. Vaak met één gietersinitiaal in het hart van de roos. Het komt voor in de 15e en 16e eeuw.

Gekroonde roos

Dit is een merk voor 'fijn tin'. Het is afkomstig uit Engeland (Tudorroos) en is gebruikt van begin 16e eeuw tot in de 19e eeuw. Bij de oudere gekroonde roos staan de gietersinitialen aan weerszijden van de roos, daarna in de kroon en weer later in de band van de kroon. Aan de vorm van de roos en de kroon, alsmede aan de hand van de lettertypen van de initialen of naam van de tinnegieter, is de leeftijd van het merk te bepalen. Ook kan men in het hart van de roos de letter 'F' of 'L' aantreffen, die respectievelijk staan voor 'fijn tin' en 'lepelstof' (88 procent tin en 12 procent lood, vaak gebruikt voor het vervaardigen van onder meer lepels en boterdozen).

Engelmerk

Dit is misschien wel het bekendste merk. Het stamt uit het begin van de 17e eeuw en het wordt tot op heden nog gebruikt door enkele tinnegieters.

Viermerk

Dit merk bestaat uit vier schildjes (het is één merkijzer) en wordt ook wel een imitatie-zilvermerk genoemd. Het is in de 17e eeuw in Engeland in gebruik en in de 18e eeuw naar ons land gekomen. Ook in de 19e eeuw wordt dit merk nog gebruikt. Het staat evenals het engelmerk voor de beste kwaliteit tin. Het viermerk wordt vaak gebruikt in combinatie met een al dan niet gekroonde 'X' en/of met de kwaliteitsaanduiding 'Engels tin', 'Engels Hart tin' of 'Engels Gepolijst Hart Tin'. Ook de plaats van vervaardiging wordt in een banderol aangegeven.

Ten slotte moet er nog gewezen worden op een andere vorm van een merk, en wel het **ijkmerk**. Dit wordt op voorwerpen aangebracht die als 'maat' of gewicht gebruikt worden. De ijkmerken worden al in de Middeleeuwen ge-

Type 3c. Schapenkannetje. Tweekakig scharnier. Gemerkt aan de binnenkant van het deksel: gekroonde roos met gietersinitialen 'IVA' = Jan van Asperen, Utrecht. Tweede helft 17e eeuw. Hoogte: 14 cm.

Type
schar
uc
g.

TIP

ONDI TIN

Onder r
den is h
zeer eer
opwrijve
is in de
beste. Is
erg stoff
oppervla
nicotine,
sopje de l
tin in iec
met een
dan best
mooie pe
dert. Na l
het tinne
drogen er
smaak kui
de (witte)

Type 3a. Schapenkannetje. Tweekakig scharnier. Gemerkt aan de binnenkant van het deksel: gekroonde roos met gietersinitialen 'IVK'. Vierde kwart 17e eeuw. Hoogte: 12,3 cm.

bruikt en dit duurt voort tot aan het begin van de 20e eeuw. De maataanduiding in de vorm van een pegel vindt men meestal aan de binnenkant van de hals. In Rotterdam zijn echter maten bekend waarbij een rechthoekje uit de kraag is gehaald, hetgeen aangeeft bij het vullen: 'Tot hier en dan is de maat vol'. Verder kan men op de kraag, op het handvat en bij uitzondering op het deksel ijkmerken aantreffen in de vorm van cijfers en letters. Ook hierbij kan de stijl en de vorm van de ijkmerken houvast bieden bij de bepaling van de leeftijd.

Overigens kan men, vooral op het deksel, ingeslagen (eigenaars)initialen aantreffen. Deze worden nogal eens ten onrechte aangezien voor gietersmerken.

TIP

ONDERHOUD VAN TIN

Onder normale omstandigheden is het onderhoud van tin zeer eenvoudig. Afstoffen en opwrijven met een zachte doek is in de meeste gevallen het beste. Is het tin daarentegen erg stoffig of ligt er op het oppervlak een laagje vuil of nicotine, dan is een lauw/warm sopje de beste oplossing. Maak tin in ieder geval niet schoon met een schuurmiddel, want dan bestaat de kans dat u de mooie patina (kleur) verwijderd. Na het afwassen moet u het tinnen object goed laten drogen en al naar gelang uw smaak kunt u het vervolgens in de (witte) bijenwas zetten.

KANNEN

Men onderscheidt in Nederland drie soorten kannen:

De **drinkkan**: de naam spreekt voor zich, al laat het zich aanzien dat de kan voor deze functie het minst gebruikt is.

De **schenkkan**: ook hier zal duidelijk zijn waarvoor deze gebruikt is.

De **maatkan**: deze komen voor met en zonder maatpegel, die bijna altijd aan de binnenkant van de hals is aangebracht. Is er geen maatpegel aanwezig, dan wordt het moeilijk om vast te stellen of deze kan al dan niet als maatkan is gebruikt. Hij kan immers als zogenaamde 'overloop-maat' hebben gediend, waarbij de bovenkant van de hals de maat aangeeft.

De meest voorkomende vormen van kannen, in volgorde van belangrijkheid:

De **Jan Steenkan** is veruit de meest zeldzame kan met schenkruit. Niet te verwarren met de Zwitserse **Stegkan**. Deze laatste heeft een verbindingsstukje tussen schenkruit en kanlichaam, dat bij de Jan Steenkan ontbreekt. De naam is ontstaan in de 19e eeuw; in de 17e eeuw – de voorname periode van vervaardiging – spreekt men van een **pijp- of tuytkan**. De Jan Steenkan komt voor op schilderijen van Jan Steen, maar ook op die van andere bekende genreschilders als Claesz., Heda en anderen. De kan is vervaardigd van eind 16e tot en met begin 18e eeuw. Tot op heden zijn er ongeveer een zestigtal Jan Steenkanen bekend.

De **Rembrandtkan** komt voor vanaf eind 16e tot en met de 19e eeuw en heeft ook pas in de 19e eeuw die naam gekregen. Voorzover bekend heeft Rembrandt nooit een dergelijke kan op zijn schilderijen afgebeeld. Zeer bijzonder zijn de **Gilde-Rembrandtkannen**, afkomstig uit bijvoorbeeld Nijmegen.

Het **schapenkannetje** is niet, zoals de naam doet vermoeden, gebruikt voor het voederen van lammeren of schapen, maar voor het nuttigen van soep of pap door kinderen of zieken. Het komt voor in de 15e tot en met de 19e eeuw in drie typen:

- type a handvat en tuitje recht tegenover elkaar
- type b handvat en tuitje in een hoek van 90 graden
- type c handvat en tuitje als één geheel.

Links:

Jan Steenkan. Tweekakig scharnier. Gemerkt aan de binnenkant van het deksel: gekroonde roos met gietersinitialen 'JH' = Jan Hiddingh (Van Ijsselmuiden), Amsterdam, gehuwd 1665*, burger 1688, overleden 1707. Hij woonde in 1707 in de Warmoesstraat in het huis 'Malaxa Tinberg' geheten. Op het klepje van de schenkruit ingeslagen 'VOC'-teken met letter 'A' voor 'Verenigde Oostindische Compagnie, Amsterdamse kamer'. Aan de binnenkant van de hals is een maatpegel aangebracht. Hoogte: 20,1 cm.

Midden:

Rembrandtkan. Tweekakig scharnier. Gemerkt in het medaillon op het deksel: gekroonde roos met gietersinitialen 'JFB' = Johan Frederik Bouwmeester, Nijmegen, gildenbroeder in 1783, gehuwd 1783, overleden ongeveer 1839. Aan de binnenkant van de hals is een maatpegel aangebracht. Hoogte: 23,4 cm.

Rechts:

Type 3b. Schapenkannetje. Eenkakig scharnier (oorspronkelijk tweekakig). Gemerkt aan de binnenkant van het deksel: gekroonde roos met gietersinitialen 'BA'. Tweede helft 17e eeuw. Hoogte: 12,5 cm.

Links:
Engel
Gemerk
bodem:
geslede
gieterin
met we
gietersi
onbekel
Eerste h
Hoogte

Midden:
Buikkar
Gemerk
bodem:
gietersir
Maurik,
gehuwd
Hij woo
Hoogte:

Rechts:
Kardina
achterzij
datering
gietersin
17e eeuw

Enkeltig scharnier.
Innenkant van het
oos met gieters-
Hiddingh (Van
terdam, gehuwd
8, overleden 1707.
7 in de Warmoes-
Valaxa Tinberg'
pje van de schenk-
'C'-teken met letter
Oostindische
rdamse kamer'.
: van de hals is een
rucht.

Tweekakig scharnier.
Jaillon op het deksel:
t gietersinitialen
erik Bouwmeester,
roeder in 1783,
rleden ongeveer
enkan van de hals
angebracht.

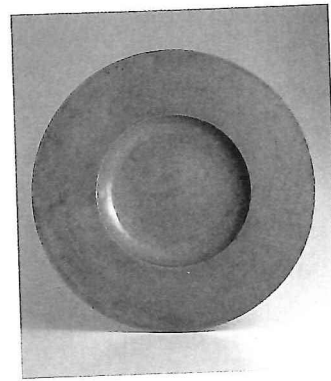
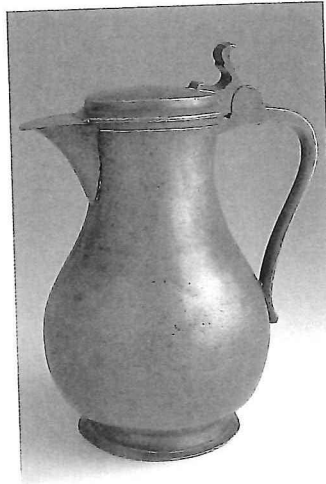
Enkeltig scharnier.
Enkelzijdig tweekakig).
Innenkant van het
roos met gieters-
ede helft 17e eeuw.

Links:
Engelenkan. Tweekakig scharnier.
Gemerkt aan de buitenkant van de
bodem: engelmerk met deels weg-
gesleten plaatsnaam '(Maastri)cht' en
gieterinitialen 'HD' en gekroonde roos
met weggesleten jaartal (1696) en
gietersinitialen '(H)D' = tot nu toe
onbekende tinnegieter uit Maastricht.
Eerste helft 18e eeuw.
Hoogte: 24,8 cm.

Midden:
Buikkan met snob. Tweekakig scharnier.
Gemerkt aan de buitenkant van de
bodem: stadsmerk van Utrecht met
gietersinitialen 'IVM' = Johannes van
Maurik, Utrecht, geboren 1772,
gehuwd 1815, overleden 1835.
Hij woonde aan de Oude Gracht.
Hoogte: 24,4 cm.

Rechts:
Kardinaalsschotel. Gemerkt aan de
achterzijde: stadsmerk van Hoei en
datering 1670 en gekroonde roos met
gietersinitialen 'NM'. Tweede helft
17e eeuw. Doorsnede: 49,2 cm.

De engelenkan is genoemd naar het in reliëf gegoten en-
gelenkopje dat de duimrust versiert. Tot op heden duidt al-
les erop dat deze kan alleen beneden de grote rivieren
voorkomt, met merken van tinnegieters uit Maastricht,
Luik of Aken.

De engelenkan komt voor van omstreeks 1700 tot en met
de 19e eeuw.

De buikkan heeft een bolle buik en een uitgerekte hals. Hij
komt zowel met als zonder snob (schenktuit) voor. Hij is
in heel Nederland vervaardigd en komt voor van de 17e
eeuw tot en met de 19e eeuw, soms voorzien van een stads-
merk.

De kardinaalsschotel

Hoewel als laatste genoemd, is deze schotel uitermate
zeldzaam; hij komt hoofdzakelijk voor in de 17e eeuw. In
de praktijk worden veel breedgerande schotels als kardinaalsschotel
aangeboden, maar de ware kardinaalsschotel heeft een rand die bijna tweemaal zo breed is als de
doorsnede van de ronding. Wanneer er tevens een bol in
deze ronding aanwezig is, spreekt men van een kardinaal-
bolschotel.

HERKENNING EN LEEFTIJSBEPALING VAN NEDERLANDS TIN

verticaal gegoten	vóór omstreeks 1550
horizontaal gegoten	na 1550
natte lap	vóór omstreeks 1750
blaaspijp	na 1750
éénkakig scharnier	vóór omstreeks 1550
tweekakig scharnier	van midden 16e eeuw tot begin 19e eeuw
driekakig scharnier	einde 18e eeuw tot en met 19e eeuw
vierkakig scharnier	einde 18e eeuw tot en met 19e eeuw
duimrust twee eikeltjes of bolletjes, samen met éénkakig scharnier	vóór 1550
geprofileerde duimrust	midden 16e eeuw tot begin 19e eeuw
schelpvormige duimrust	18e eeuw tot en met eeuw

Van welk object heb ik veel spijt dat het verkocht is?

Het betreft een gildestuk uit Duitsland in de vorm van een mijnwerker. Het is een zogenoemde 'Bergmannsleuchter', een kandelaar in de vorm van een mijnwerker die in de bruinkoolmijnen (dagbouw) zijn werk verrichtte. Hij is gekleed in de originele mijnwerkersdracht van de 17e eeuw. Het is een sculptuur in tin, wat zeer zeldzaam is. Er zijn overigens maar een paar exemplaren van een dergelijke kandelaar bekend.

Kandelaar van het mijnwerkersgilde.
Gemerkt aan de binnenkant
van de voet: gecombineerd stads-
en gietersmerk met initialen
'JGH' = Johann George Junghans,
Schneeberg (Saksen), leerling
bij zijn vader 1675/1679,
gehuwd 1689, overleden 1728.
Hoogte: 28,5 cm.

Een vraag die mij veel wordt gesteld, is: 'Hoe belangrijk is het dat een stuk tin een merk heeft en maakt dat wat uit in de waarde?'

In de eerste plaats komt er weinig niet-gemerkt tin voor. Van al het tin dat op de markt is, is 99 procent gemerkt. Het is, vooral historisch gezien, zeker aanbevelenswaardig dat een tinnen object gemerkt is.

Voorals hierdoor de tinnegieter en al zijn gegevens gevonden kunnen worden. Maar de kwaliteit van het object, en in vele gevallen zeker ook de schoonheid, moet op de eerste plaats komen. Het is beter een ongemerkt stuk tin te kopen (of te bezitten) van een goede kwaliteit dan een gemerkt stuk tin van een slechte kwaliteit. Gemerkt tin is niet per definitie waardevoller dan een niet-gemerkt stuk. Ook hier speelt de kwaliteit een rol en verder hoe zeldzaam het object is en of het een product is van een tinnegieter van wie weinig werk bekend is.